

BABONÁKRÓL

ÍRTA

VELINSZKY LÁSZLÓ

BUDAPEST 1912

VILÁGOSSÁG KÖNYVNYOMDA RT. VIII, CONTI-UTCA 4

A babonákról.

A körülöttünk levő nagy természetnek számtalan titka van a tanulatlan ember előtt.

A tudós, aki egész életét a tudománynak szenteli, megvilágosítja e titkosnak látszó dolgokat. Pusztán tudással. Megfigyeli a rohanó felhőt, megéri a pusztító szélvihar okát, ismeri a földet, a csillagos eget, a víz és levegő erejét és munkáját. Látja a magot kikelni a földből s megnőni nagy fává. Ismeri a föld belsejét is és tudásával még oda is lát, ahova elmenni nem tud; leolvassa és kiszámítja a csillagok titkait.

És ha azt kérdeznők a tudóstól, hogy mi tartja fenn a napot, a holdat az égen, mi növeszti a magot nagy fává, mi hozza el a tél után a tavaszt, mi adja a növényeknek a nevelő esőt, mi tépi le ősszel a fák millió levelét, hogy tavasszal újat hajttasson helyén, arra röviden csak azt felelné:

«A természet hatalmas ereje, amit tudással minden ember megismerhet.»

Csak hogy nem beszélhet minden ember tudósokkal s nem is tanulhatja meg minden ember azt, ami által megismerhetné és megérthetné a természet minden erejét. Sőt az embereknek nagyrésze semmit sem tanul. Csak él egyik napról a másikra, nem sokban különbözve az állattól. Hány ember van, aki sohasem járt iskolába és még írni, olvasni sem tud!? Olyan meg millió számra van, aki járt ugyan iskolába egy-két évig, megtanult valahogyan írni, meg olvasni, de az iskolából kikerülve sem alkalma, sem kedve nem volt a tanuláshoz — tudatlan maradt.

A tanulatlan ember nem érti meg a világot, nem érti meg a természetet és abban, amit egyszerű eszé-
vel megérteni nem tud, titkokat, természetfölötti dol-
gokat lát. Azt hiszi, hogy az ő sorsát valami látha-
talan erő kormányozza, rendezi.

Nem bízik a maga erejében, hanem valami maga-
sabbj ismeretlen erőtlől várja a szerencsését. Istenre
bizza, meg a szentekre, hogy ügyes-bajos dolga sike-
rüljön. Vagy pedig, ha valamit szeretne megnyerni
vagy elérni, mivel tanulatlan és nem ért a dolgához,
nem tudja, hogy kell cselekednie, mindenkitől kérde-
zősködik és a legostobább dolgokat is elhiszi és meg-
teszi. És érdekes, hogy tanult embertől nem kérdez,
ahoz nincs bizalma, arról azt hiszi, hogy becsapja őt.
Ha beteg, nem orvoshoz, hanem kuruzslóhoz megy.
Ha pöre van, nem ügyvédet biz meg vele, hanem
Szent Antalnak ígér egy-két hatost vagy koronát, ha
sikerül. A gazdálkodó nem hogy könyvet olvasna, ami-
ből sok okos tanácsot tanulhatna, hanem ostoba
babonákat csinál, hogy jó legyen a termése, szép
legyen a borjúja. Az ilyen együgyű ember nem gon-
dolkodik azon, vájjon okos dolog-e az, amit tenni fog.
Elhiszi a legképtelenebb dolgokat szentekről, boszor-
kányokról, ördögökről, táltosról, garabonciás diákról,
mert a maga eszével nem tudja felfogni, hogy milyen
lehetetlenségeket hisz el.

A természeti jelenségeket nem a természet erejé-
nek tulajdonítja, hanem, ha az káros, isten büntetésé-
nek, ha hasznos, áldásának tekinti. így például a
villámlást, amely házat gyújt, az isten büntető nyilá-
nak, a záporosót az isten áldásának tekinti, amelyért
különböző módokon könyörög az istenhez.

Különböző napoknak más és más jelentőséget
tulajdonít a tudatlan nép, amelyeken régi, sokszor
ismeretlen szokásokat végez. Egyes tárgyaknak, sze-
mélyeknek olyan hatalmat és erőt ad képzeletében és
együgyűségében, amelyekkel azok semmi esetre sem
birnak.

Az éjszakát, a sötétséget benépesíti láthatatlan, de

sok rossz tulajdonsággal bíró lakókkal: szellemekkel, ördögökkel, lidérccel — és fél tőlük. Ezek az ő állításuk, ostoba képzelődésük szerint: megrontják az embereket, elveszik a szerencsését, árkot húznak a fuvarosember elé az országúton, kincseket őriznek stb. Pedig mindezek csak a tudatlansága miatt félénk ember gondolatában léteznek.

Ha most, a XX. században, a tudomány nagy fejlettségének idejében így gondolkodik és hisz a tanulatlan ember, vájjon az ősembernek, a vad, beszélni is csak kevéssé tudó embernek hogy lehettek volna tiszta fogalmai a természetről és annak erőiről?!

A tanulatlan ember képzeleteit, amelyekkel nem létező dolgokban hisz, tárgyaknak, személyeknek természetfölötti erőt tulajdonít, babonának nevezzük. A babona a vallással érintkezik és a vallások is sok tekintetben babonákból keletkeztek. Sokszor nem is lehet elválasztani a babonát a vallástól, ami egészen természetes, mert amint a babonában, úgy a vallásban is vannak olyan dolgok, amelyek teljesen vagy részben ellenkeznek a tudással.

Lássuk csak és bíráljuk meg tudományosan ezeket a képzelődéseket, babonákat!

A föld gömbölyű, amelyet egész gömbölyűségében levegő vesz körül. A föld felülete folytonosan változik, formálódik. Ezek a változások vagy hirtelenek vagy — csak alig észrevehetően — fokozatosak. Hirtelen változás például a földrengés, árvíz. Lassú változás az, amikor a lehulló eső évszázadokon keresztül mossa, rongálja a hegyeket, partokat és a letört követ, elmosott földet egyik helyről a másikra hordja.

A víz, amely a földre hull eső, hó, köd, vagy jég alakjában, részint elpárolog s így visszamegy a levegőbe, részint beszívárog a földbe, részben pedig elfolyik a patakokba, ahonnan nagy része ismét csak a levegőbe kerül. A levegőben összeverődik a vízpára felhő alakjában. A mozgó levegő a felhőt ide-oda mozgatja és ha olyan hideg levegőbe kerül, amely az összegyűlt

sok vízpárát megtartani nem tudja, leesik eső, h ó jég vagy más alakban.

Ha a felhő hirtelen hideg levegőbe kerül (minél magasabbra megyünk, annál hidegebb a levegő), akkor a vízpára megfagy és kezd lefelé esni. Belehullanak az apró fagyott szemek egy melegebb felhőbe, melegebb levegőbe. Az ittlévő vízpárát is lehűtik, amely hozzáfagy a hulló jégmagocskához s ha az alsó, még melegebb levegőben el nem olvad, kisebb-nagyobb darabokban hull a jég a földre.

Teljesen a levegő áramlásától és a természet egyéb változatlan törvényeitől függ, hogy hol és mikor esik az eső, vagy jég.

Van a földnek olyan helye (Sahara-sivatag), ahol sohasem esik eső. vagy csak 100—200 esztendőben egyszer. Másutt pedig nagyon is sok eső esik (Előindióban), hogy dacára az ott levő állandó hőségnek, úgyszólván sohasem szárad föl a föld.

Ostobaság tehát (és csupán a tanulatlan ember együgyűséget mutatja) azt hinni, hogy a hosszú szárazság, vagy a jégeső az isten büntetése, mellyel az emberek vétkeit akarja megböszülni. De még ennél is nagyobb együgyűség kell ahhoz, hogy szárazság idején körmenetet tartsunk, vagy misét mondassunk és imádkoztassunk *«alkalmas és hasznos esőért!»*

Az árvíz, földrengés is az isten verése a tanulatlan ember előtt. Pedig hát ennek is megvan a maga természetes magyarázata. A föld felülete nem mindig olyan volt, mint ma. — Úgy 100.000 évvel ezelőtt tenger volt ott, ahol ma szántanak s a mai legmélyebb tengerfenéken éltek az ősemberek, persze ez nem tengerfenék volt akkor, hanem dús legelő és erdő.

A föld sok-sok millió év óta alakul folytonosan. Nem kell hozzá fazekas, aki ezt az óriási sárgombócot ide-oda forgatja, gyúrja, alakítja, mert a föld a maga természeténél fogva alakul. Nem kell azt gondolni, hogy sok millió évekkal ezelőtt már emberek és állatok is éltek a földön. Dehogy! Akkor kezdett csak formálódni a föld. Maga a föld tüzes volt. Nem tűrte

meg magán a vizet. Elpárologtatta. De a pára, amint fölért a magasba, lehült, vízzé vált és óriási mennyiségben ömlött vissza a földre, zúzva, rombolva és hűsítve a forró felületet. Ez évezredekig tartott. Sok százezer esztendő múlt el azóta. A föld felszíne lehült, a víz eloszlott, élet lett a földön.

Megpihent egy kicsit a föld, majd a belsejében levő tűz kezdte meg rombolását. Azután tűz és víz együtt. Most már nincsenek olyan óriási szerencsétlenségek, mint az első alakulás korában. Olyan a föld, mint az öregedő ember. De azért a változás kisebb mértékben most is tovább folyik. A föld még nem hűit ki a belsejében és a víz még mindig párolog, esik, folyik, hordja magával az iszapot és évszázadokon keresztül tengereket temet be vele. A föld belseje néha-néha megmozdul, mint egy óriási korgó gyomor. Végig morajlik egy nagy országnyi területen és megmozdítja, megrengeti a földfelületet. Földrengést okoz egy-egy belső üregnek a beszakadása vagy fejlődő gázok elrobbanása. Megmozdulnak a tűzhányók, tüzet és hamut szórnak. Mutatja a föld, hogy él. A nagy mennyiségben leszakadó eső kicsap a folyókból, elhordja magával a parányi ember sárfészkeket és vas-hídjait. Ezek azonban nem istenverések, istencsapások, hanem természeti jelenségek, a tűz, a víz és a levegő munkája. Ezek az urak a földön, de csak ott, ahol az emberi tudomány meg nem köti erejüket és géphez nem fogja.

A természetben élünk. Hasznunkra fordítjuk a természet kedvező erejét, de készen kell lennünk arra, hogy a természet ereje és veszélyei néha a mi terveink és számításaink ellen fordulnak.

Csodálatos és megmagyarázhatatlan jelenségnek látszott az emberiség előtt a villámlás mindaddig, atnig a tudósok fel nem fedezték a levegőben levő és gyakran szikrázó villamosságot. Az iskolát járt ember tudja, hogy a villámcsapás nem más, mint villamos szikra. Csak a tudatlan ember gondolja, hogy ez az *«isten nyila.»* Pedig ezt a haragos istennyilát már

nagyon megszelídítették az emberek, mert lámpának használják, kocsit huzatnak, gépeket hajtatnak vele, sőt a beteg embert is villamossággal gyógyítják.

A villamosság tehát valóságos áldása az emberiségnek, mert nagyon sok hasznát tudjuk venni. A villamos szikra azonban, amely a felhő és a föld villamosságát kiegyenlíti, veszélyes, mert olyan erős, hogy az embert, állatot agyonüti, a házat, kazlat felgyújtja. Ez ellen azonban igen könnyű védekezni villámhárítóval. A villámhárító kiegyenlíti a felhő és föld közötti villamos feszültséget, tehát nem fog villámlás történni a felhő és báz között. Ha pedig a feszültség oly nagy, hogy a villámhárító a kiegyenlítést nem tudja elegendőképpen végezni, akkor megtörténik mégis a villámcsapás, de a villámhárító a villamos szikrát a földbe vezeti el s így veszedelem nem történhetik.

Így kell a villámütés ellen védekezni, nem pedig, mint egyik-másik tudatlan ember hiszi, hogy: «ha zivataros időben megszentelt gyertyát gyújtanak, vagy szentelt barkát égetnek el, a villám nem üt be a házba!» Beüt biz az a templomba is, ha nincs rajta villámhárító, pedig ott elég sok «szentelt» gyertya ég. Szentelt barkával, babonáskodással, gyertyaégetéssel, búcsújárással nem lehet a természet örök törvényeit megállítani.

Nincs olyan vallás, amely valamilyen formában azt ne tanítaná az embereknek, hogy amikor az ember meghal, tulajdonképpen csak a teste szűnik meg élni, a lelke, a szelleme azonban örökké él és valahol a «másvilágon» folytatja a földön abbahagyott életet.

Hát ez sem különbözik a többi babonától. A különbség legfeljebb csak az, hogy a közönségesebbeket, amelyeket kézzelfoghatóbb bizonyítékokkal cáfolnak meg a papok is, babonának hívják, — ezt pedig — hitnek. Azt mondják azok, akik a másvilágot hirdetik, hogy ez a hit veleszületik az emberrel. Nézzük mi azt, hogy honnan származik ez a túlvilági életben való hit? Honnan vette az ember azt a gon-

dolatot, hogy ha meghal, a lelke tovább él? Hiszen senki sem jött vissza még halála után ismét élni, hogy ezt mondhatta volna az embereknek. Mégis, ameddig csak vissza tudunk menni a történelemben, mindenütt azt találjuk, hogy az emberek hitték, hogy továbbélnék a halál után és hogy az ember sorsát láthatatlan istenek intézik.

Hogy megérthessük ennek a hitnek az eredetét, képzeljük el magunknak az ősembert. Szőrös testű emberi alak, ruha nélkül. Erős, de vad és tudatlan. Alig valamivel különb az állatnál. Beszélni csak egyes hangokkal tud. Olyanformán, mint egy süketnéma. Megfogja a madarat vagy agyonüti, agyondobja a kisebb állatokat, széttépi a kezével és fogával és meg-eszi. Ha az nincs, fagyökeret, növényeket eszik.

Ha az erdőben kiált egyet, az erdő visszakiáltja a hangját. Keresi, hogy hol van az, aki visszakiáltott, nem találja. Tovább megy, ott is kiált s akkor megint máshonnan hallja a visszakiáltást. Látja a maga árnyékát, amely csak akkor van mellette, ha feljön tüzesen a Nap vagy világít a Hold. És nem tud elfutni az árnyékától. Vízzel meglátja a maga, meg a társa képét. Az ősember nem keresi az okát annak, amit lát. Csak hisz valamit. Azt hiszi, hogy ő maga nem egy, hanem kettő. Az egyik üt, megy, eszik, meg lehet fogni, meg lehet ütni. A másikat nem lehet megfogni, nem lehet megütni, sőt néha látni sem lehet.

És hogy ő csakugyan nem egy, hanem kettő, azt az álmából is gondolja. Az állat is álmodik, csak nem olyan jól és tisztán, mint az ember. Az ősembernek is voltak álmai. Azt álmodta például, hogy ő addig, amíg aludt, messze, messze járt. Pedig ő maga tényleg ott kelt fel, ahol lefeküdt. Tehát az, ami messze járt az a benne lévő másik volt, amit a maga *szellemének, lelkének* hitt és nevezett.

Megtörténik, hogy valamely nagyobb állattal, vagy más emberrel verekedés, küzdelem közben valaki elájult. Azt hitték, hogy meghalt. De később magá-

hoz jött. Azt mondták, azt gondolták róla, hogy a szellem elment belőle, azután később ismét visszajött. Aki igazán meghalt, abba nem jött vissza az a másik, az a szellem.

De hát meghalt-e az emberrel a szelleme is? A tudatlan, egyszerű gondolkodású őseMBER azt mondja, hogy nem, mert álmódott róla s akkor azt hitte, hogy a meghaltak a szelleme volt nála. Meglátogatta.

Hol van tehát az a másik, az a szellem? — így gondolkodott az őseMBER. A testben *nincs, mert az elpusztul*. Valahol máshol van tehát. És ez a máshol, ez volt az őseMBERnek a másik világa, a másvilág. Onnan aztán — így gondolták — visszajön néha segíteni azoknak, akik jók és akiket ők szerettek és rosszat tenni a haragosoknak vagy ellenségeknek.

Persze ez a «hit» nem volt egyforma minden részén a Földnek. Volt olyan hely, ahol azt hitték az emberek, hogy a «szellem» örökre elválk a testétől és állatokba megy át. Ezek az emberek tisztelték és sohasem bántották azokat az állatokat, amelyekről azt hitték, hogy az ősök szelleme lakik bennük. De ez sem volt mindenütt egyformán. Voltak olyan népek, amelyek azt hitték, hogy elefántba költözik a szellem. Ezek az elefántot tisztelték. Mások a tigrist, denevért (bőregér), kígyót, krokodilust tartották ilyen szent állatnak, amelyben szellemek laknak.

Másutt ismét azt hitték, hogy a «szellem» visszamegy néha a régi testébe, ezért bebalzsamozták a holttesteket, hogy épen maradjanak. Voltak, akik úgy gondolták, hogy a szellem, habár nem lehet látni, eszik és iszik. Ezek a halottak mellé ételt meg italt raktak.

Azt hitték, hogy a szellem valahol közel lakik a testéhez és ezért hegyeken, barlangokba temették el a halottat s az ilyen helyet félve tisztelték. Félték a halottak szellemeitől. Persze az ilyen helyen, különösen ha a barlangokba ételt is raktak, sok volt a vadállat: tigris, farkas, hiéna, kígyó. Valószínűleg innen

eredt az a hit, hogy a szellemek azokban az állatokban is lakhatnak.

Mások ismét azt gondolták, hogy a halála után az ember éppen úgy él azon a «másvilágon», mint itt élt. Eszik, iszik, lovagol, háborúskodik. Ezért aztán megölték a halott lovát, kutyáját és azt is mellé temették. De melléje rakták még a fegyvereit is. Néhol pénzt is raktak a sírba, hogy a halott a másvilágon, ha átmegegy a kapun, tudjon fizetni.

Voltak olyan népek is, amelyek az ember szolgáját vagy ha több volt, valamennyit megölték és együtt temették el az úrral, hogy ezek a másvilágon szolgálhassanak neki. Sőt ahány felesége volt a férfinak, azt mind megölték és mellé temették.

És ne higgye senki, hogy ezek a szolgák, megasszonyok féltek a haláltól. Annyira biztosra vették a másik világot s az ottani életet, hogy örömmel haláltak meg.

Ezekből a legrégibb, legkezdetlegesebb babonákból azután népek szerint más és más vallás fejlődött ki. Megvoltak mindenütt azok az emberek — papok — akik erről a másik világról tanítottak.

Legtöbb helyen olyanformán, hogy mérges növényekből italt főztek s amikor elkábultak tőle, összeálmodtak minden tücsköt-bogarat; ebből az álomból azután magyaráltak, jövendöltek. Ezek voltak a birok, jövendőmondók, tudósok, tanácsadók, papok. Ezek beszéltek állítólag a meghaltak szellemeivel, ezekkel lehetett üzenetet küldeni a meghalt jóbarátokhoz, ismerősökhöz és így tovább.

Ezeknek aztán óriási hatalmuk volt. Természetes is, amikor a fejedelmek, vezérek is őhözájuk mentek tanácsért; minden nagyobb ünnepet ezek tartottak. Ezek temettek, ezek kuruzsoltak — mindig jó pénzért. A pénz pedig mindig hatalmat jelentett. Így lehet megérteni azt, hogy ezek a régi babonák — bár fejlődtek, a hihetlenebbek elmaradtak — mégis évezredekken keresztül ma is élnek a nép között. Mindig voltak s így ma is vannak túlvilágot és egyéb babonát

hirdető emberek, akik a hatalmat a gyáva, félénk és felületesen gondolkodó emberek felett ma is megtartották.

Azt kérdezhetné valaki, hogy honnan tudják az emberek, hogy mindez így volt, hogy mindez így fejlődött s így lett a régi babonából új babona, a régi vallásból új vallás. Honnan? Hát a tudományból. Megtalálja a mai ember a 6—8 ezer évvel ezelőtt eltemetett sírokat, az akkori emlékeket. Ezekből, meg a hagyományokból, féligaz mesékből, történelemből szépen ki lehet hámozni ezt a fejlődést. Hogy pedig a nép mindezt miért nem tudja? Azért, mert azok, akik babonát hirdetnek, nagyon vigyáznak arra, hogy a nép ostoba, tanulatlan maradjon. Ezért nem építenek elég iskolát s ahol építenek is, ott is csak olyan embert engednek tanítani, aki nem az igazságot, hanem a babonát; tanítja. Ezért adnak a tanítóknak kevés fizetést, ezért nem engedik meg, hogy az állam építtessen iskolát és nevezze ki a tanítót. Mert nekik csak ostoba, tanulatlan, sötétfejű ember kell, aki gyűlölje az igazságot s csak a babonát szeresse, csak abban higgyen. Olyan emberek kellene nekik, aki nem zúgódik azért, mert míg másnak összeharácsolt milliói vannak, addig neki a betevő falat is ritkán jut. Persze ezeket csak azzal a babonával lehet csendben tartani, hogy — várjatok, majd a másvilágon nektek is sok lesz.

Az ilyen könyvre pedig nagyon haragusznak, amely nem ostoba meséket, hanem igazságokat hirdet, nem hitről ír, hanem tudásról.

Azon nem lehet csodálkozni, hogy a vad, ősember ilyeneket hitt, ilyeneket gondolt. Hiszen nekik nem volt tudásuk. Ők nein ismerték a hangot, az árnyékot, a tükröt, amelyet a víz is mutat, a betegségeket, a halált. Nem tudták, hogy a föld egy kis parányi része a világnak s abban forog és a természetnek, a mindenségnek' ereje alakít, formál rajta mindent. A tudomány sok ezer éven át haladt, fejlődött. Néztek, figyeltek, számoltak, gondolkoztak a tudósok s napról-napra fel-

világosodottabbak lettek. Nem hittek el mindent, amit valaki mondott vagy hitt, hanem keresték az okát, módját, vájjon igaz lehet-e ez vagy sem? Ha igaz, miért igaz? Ha nem igaz, miért nem az s hogy van helyesebben? És így gondolkozva, megteremtették a tudományt, amit ma már könyvekből tanulhat meg az, aki az igazságot és a tudományt jobban szereti a meséknél.

Amint nem csodálkozhatunk az ősemler tudatlanságán és hiszékenységen, aképpen csodálkozunk keli azon, hogy iskolát járt ember még ma is hisz a fentebb elmondott és alább irt babonákban.

Persze a népnek meséiben megmaradtak a szellemek, garabonciás diákok, boszorkányok stb. Egyik a másiknak meséli, egyik a másikat bolondítja. Nagyon sok tudatlan ember van, aki, ha megtanult is írni-olvasni, azt hiszi, hogy az cifraság, az olvasást csak szokásból tanítják. Az ilyen ember esztendőszámra nem vesz könyvet a kezébe. Nem tanul. Hányszor halljuk, hogy az ilyen olvasni nem szerető emberek — úgy pipaszó mellett — elmesélik egymásnak, hogy ebben meg ebben az erdőben, kastélyban, temetőben szellemek járnak. Nagy, cifra mese is van hozzá. így történt, úgy történt. Pedig hát semmi más az egész, minthogy a tudatlan ember nem lát tovább az orránál. Azután meg félénk, ijedős. Hányan vannak, akik sötétben nem mernek felmenni a padlásra. Éjjel erdőben menni óriási bátorság számba megy. Vagy a temetőbe kimenni éjjel, hisz az borzasztó lehet, így gondolja a félénk, babonás, tudatlan ember. És ha mégis éjjel erdőn megy keresztül a fuvaros, vagy temető mellett a bakter, vagy a tilosban járó orvvadász, szinte a foga is vacog. Eszébe jutnak azok az ostoba, ijesztős mesék, amivel gyerekkorában elaltatták, meg amit imitt-amott hallott szószátyár, babonás emberektől. Ijedszve néz körül. Jaj! Vájjon mi fog most történni?! Hát semmi! A fa, a sírkő, a fakereszt nem harap, nem bánt senkit. De a félénk, babonás ember képzeledik. Megbotlik egy szederindában, vissza nem nézne

a viláért sem, mert . . . hátha valami szellem? Ijedtségében aztán a fatörzset embernek nézi; ha a szél megsuhantja egy kicsit a fakoronát, hát abban már valami repülést hall. Hátha még a kabátja szélét meg-rántja egy bokor?!

Így képzelődik a tudatlan, babonás ember félné- ségében. Így támadnak ma is, a XX. században az ostoba babonák szellemekről, lelkekről.

Lakatlan kastélyokban, templomtornyokban, régi romok között lát az egyszerű ember kísérteteket. Éjjel.

Tudvalevő dolog, hogy az éjjeli madarak az ilyen helyeken tanyáznak, ahol a nappalt nyugodtan alhat- ják át. Ezeknek az éjjeli állatoknak: baglyoknak, denevéreknek szárnyzuhogása a félné, babonás ember- ben a kísértet gondolatát ébresztik fel. Az éjszakai csendben a kis zaj is erősen hangzik s a babonás ember azt beszédnek, kísértetek zörgésének gondolja.

Ha a lakatlan kastélyban egy kép lehull éjjel a falról, vagy megroppan valamelyik ódon bútordarab, vagy ha a szél megrázza a rozzant ablakokat, szinte nagy zajnak, csattanásnak, zúgásnak hallatszik. Ha a templomtorny szúette gerendája roppanik, a zajt a harangok is utánazengik; ha lehulló malterdarab a harangra esik, megkondul. Várromok kiálló kőcsúcsain füttyülve, zizegve törik meg a szél; itt-ott malterdarab vagy kő törik le az ósdi falról, zajt üt. A babonás ember nem keresi okát a zajnak, nem gondolkozik, hanem egyszerűen megijed tőle s ráfogja, hogy kísér- tetek járnak.

Kik volnának azok a kísértetek? Élők? Nem volna jó dolguk, ha az ostoba emberek ijesztgetésére fel- áldoznák éjszakai nyugalmukat! A holtak pedig csen- desen pihennek az enyészet temetőjében.

Szellemeik, lelkek, kísértetek nincsenek. Ezek csak a félné, tanulatlan, babonás emberek gondolatában, képzeletében vannak.

Ezeknek a félnétségét azután néha ki is használ- ják a rossz emberek. Nem egyszer történt, hogy fehérbe öltözött rabló járt a magtárban, padláson s a

házbeliek, amikor meglátták, ahelyett, hogy elfogták vagy legalább is elkergették volna, megijedtek tőle, keresztet hánytak magukra és elszaladtak. A csendőrök azonban jól tudják, hogy szellemek, kísértetek nincsenek és szépen fülönfogják «kísértet uramat».

Ezek után ki-ki beláthatja, hogy mekkora ostobaság mindaz, amit szellemről, kísértetről összefecsegnek az emberek. Ilyenek például: «Ha kísértetet láatsz, köszönj neki, különben bajba kerülsz.» »Akinak a szelleme hazajár, misét kell mondatni érte.» «Keresztúton éjfélnem jó átmenni, mert ott olyankor szellemek vannak» — és több eféle, Okos ember nemcsak nem hisz ilyenekben, de a tudatlan, babonás embereket fel is világosítja.

Nagyon divatos babona — még műveltebb emberek között is — a szellemidézés.

Szellemek nincsenek. Ezzel egyszersmindenkorra végeztünk mindenféle babonával, amely szellemekről beszél. Ha szellem nincs, meg sem lehet hívni, meg sem lehet «idéző»-ni; nem lehet vele beszélni, nem lehet tőle kérdezni és sem szóval, sem kopogással, sem forint vagy pohár ide-oda való tolásával nem mondhat semmit. Mégis lássuk csak, mit hisznek az emberek a szellem feleleteinek?!

A szellemidézésnek sokféle formája van és a következőképpen történik: Egy papírlapra felírják az ábécét. Poharat vagy forintot tesznek rá, hárman vagy többen ráteszik ujjaikat a pohárra — és hókuszpókusz — hívják a szellemet. A pohár megmozdul, megindul és egyik betűről megy a másikra. Amely betűkőn megáll, azokat összeolvassák és kész a felelet. Ugyanígy tesznek a forinttal is. Az asztalra szintén ráteszik a szellemidézők a kezüket, az ábécé betűit megszámozzák és ahányat koppant az asztal, annyiadik betűt kell érteni.

Az igaz, hogy a pohár, forint vagy az asztal megmozdul s hogy az összerakott betűkből értelmes feleletet lehet kihámozni.

A szellemidézők becsületszavukra állítják és esküt

tesznek rá, hogy ők tudtukkal és akaratukkal nem mozdítottak a poháron, illetve a forinton s mivel az mégis megmozdult, sőt feleletet is adott, hiszik, hogy szellem mozgatja az illető tárgyakat.

Csakhogy a szellemidézők egy dolgot elfelejtenek. Milyen az a szellem, amelyről azt hiszik, hogy a poharat mozgatja?

Láthatatlan. Nem lehet megfogni, nem lehet látni, nem lehet érezni, tehát nem anyagból való. Csakhogy ami nem anyagból való, az a falon keresztül bejöhethet ugyan a szobába, de amint mi érzékelni nem tudjuk őt, ő sem tudna bennünket megfogni, tehát ereje nem lehet, a poharat, a forintot, az asztalt nem mozdíthatja meg. Tehát még ha volna is szellem, akkor sem mondhatna nekünk a pohár vagy más tárgy mozgatásával semmit.

De most felmerül az a kérdés, mi mozdítja hát mégis meg a poharat, forintot, asztalt?

Ha erősen ránézek valakire, észreveszi és felém fordul. Azt az erőt, amely egy másik embert felém nézni kényszerít, szuggeráló erőnek nevezzük. Kis mértékben ez a szuggeráló erő mindenkiben megvan. Némely emberben azonban olyan erőssé válik folytonos gyakorlás által, hogy képes a maga akaratát más emberbe átvinni. Valósággal csodálni való dolgokat csináltak már ezzel. A szuggeráló átviszi a maga akaratát egy másik emberbe, akit médiumnak nevezünk. A médium elalszik s anélkül, hogy tudna róla, azt cselekszi, amit a szuggeráló akar. Ezt a jelenséget nevezik *hipnózisának* s az orvosok olykor alkalmazzák is gyógyításra. Lámpát gyújt, ír, beszél és más efféléket. Szóval tesz valamit, anélkül, hogy tudná. Különböztet ilyent akárhány ember csinál szuggeráló nélkül is. Például felkel éjjel az ágyból. Jár, beszél, cselekszik, anélkül, hogy ébren volna. De ébren is megtörténik az emberrel, különösen a szórakozott emberrel, hogy csinál valamit, közben beszélget, nem figyel a dolgára, vagy elgondolkozik és tudat nélkül mást, vagy más-képpen csinál, mint ahogy akarta volna.

És most térjünk vissza a szellemidézéshez. Aki szellemet idéz, az tudja, sőt akarja is, hogy a pohár vagy egyéb mozogjon. A kezük összeér. Mindegyik odafigyel, mindegyik azt akarja, hogy a pohár meginduljon, az akaratuk közös és ez az akarat közösen megindíttatja a poharat. A pohár mozdul, csúszik a papirosra, mert akaratuk az, hogy mozogjon. A kéz engedelmeskedik a közös akaratnak és a szellemidézők — noha azt hiszik, hogy a pohár a szellem akaratából mozog — *tolják* a poharat egyik betűről a másikra. A feleletet már ők maguk előre gondolták mi lesz.

Hogy mindez *így* van és nem a szellem mozgatja a poharat, hanem a kísérletezők saját öntudatlan akarata, azt bizonyítják a következők:

A pohár, ha magában áll, senki sem nyúl hozzá, nem mozdul meg. Pedig ha «szellem» mozgatná, kézfeltétel nélkül is kellene mozognia. Ha a kísérletezők között egy van, aki nem akarja, hogy a pohár mozduljon, nem fog mozogni. Ha a szellemidézők nem néznek a papirosra, nem lehet értelmet adni az egyes betűknek. Ha nincs elég erős figyelem, a pohár vagy össze-vissza mozog, vagy megáll. Egy ember, ha elég szuggeráló ereje van, bár nem teszi kezét a pohárra, akaratával kormányozhatja az egész kísérletezést, ha a szellemidézők nem tudnak erről. Az egyes feleletek legtöbbször nem igazak és olyanok, amelyeket az idézők kívánnak, amit ők szeretnének.

A szellemidézés tehát nem más, mint a kísérletező emberek öntudatlan akaratával való mozgatása a pohárnak, forintnak, asztalnak.

Igen elterjedt babona a boszorkányokban való hit is. Bár 700 esztendővel ezelőtt már törvényben mondták ki Magyarországon, hogy boszorkányok nincsenek, a falusi nép mégis, hol ebben, hol abban az öregasszonyban lát boszorkányt. Ráfogják, hogy seprőn lovagol, szélviharos időben repülni is tud, megrontja a tehén tejét, elcsavarja a szívét a legényeknek, leányoknak, ő csinálja a marhavészt, sertésvészt és más efféléket.

Érdekes, hogy a «boszorkány» dísznévvel csak öregasszonyokat szokott a nép megtisztelni. Hogy lássuk, mennyire ostoba tévedés az, amely boszorkányokban hisz, képzeljük el magunknak egy ráncos képű, töpörödött anyókat, aki a nyolcvanon, is túl van már, bottal totyorog és hogy senkinek terhére ne legyen gyámoltalanságával és öregségével, egy kis kamrácskában huzza meg magát.

Egy nénike, aki valamikor fiatal, pozsgás arcú hajadon volt, a hajadonból pergő nyelvű, kackiás menyecske lett, de végre is elszaladt feje felett az idő s ő meggyöngülve, elerőtlenedve, megcsúnyúlva szívesen fogadná már a halált, amely nála ugyan sokáig várat magára. Képzelteti-e józan eszű ember, hogy valakinek éppen akkor legyen hatalma más emberek felett, amikor már elgyengült, amikor már önmagával is tehetetlen?! Elképzelhető-e, hogy egy öreg anyóka, aki botra támaszkodva is alig tud dőcögni, gyorsan lovagoljon, vagy éppen röpüljön a söprűnyélen?

Hanem, persze, igaz az a közmondás, hogy egy bolond százat csinál. Elég, hogy rosszindulatú ember azt mondja egy öreg asszonyra, hogy boszorkány, a rossznyelvű asszonyok összeüljenek, összehazudozzanak egymásnak különféle ostobaságokat. Én így láttam, én ezt hallottam, én így gondolom, úgy gondolom és készen van a szapulás. Széjjelmennek és szétmegy velük az ostoba híresztelés is és a szegény mámikára, aki olyan öreg már, hogy legyet sem tud agyonütni, ráfogják, hogy a Hosszú Józsinak megrontotta a tehenét, azért ad véres tejet, a Kocsis Pista is ő miatta lett bujdosó, a Nagy Marcsának kislányát is ő verte meg a szemeivel, azért beteges.

Pedig hát a Hosszú Józsi — aki jó gazdaember —, jól a tudja, hogy legelőn megbökte egy másik tehén a tehene a tőgyét, azért ad véres tejet, de egy-két nap múlva már nem lesz semmi baja; aki a Kocsis Pistát ismeri meg a számadó juhász leányát, jól tudja, hogy egymásba szerelmeskedtek, de az öreg nem

akarja neki adni a leányt, hát bűt felejteni ment Pista más vidékre; Nagy Marcsáéknak meg megmondta az orvos, hogy foga jön a kicsikének, azért olyan lázas, beteges.

De azért akad olyan ostoba ember, aki nem lát tovább az orránál, nem azt hiszi, amit okos, iskolát járt emberek mondanak, hanem hisz a rossznyelvű pletykának, ostobák fecsegésének.

A boszorkányok méltó társa a garabonciás-diák. Ha tudjuk, hogy honnan származott ez a babona, mindjárt tisztában lehetünk vele, hogy milyen ostobaság mindaz, amit a garabonciásról mondanak a babonás emberek.

Nem egyszer esik az meg, hogy egyik-másik falusi gyerekből városi nagydiák lesz, aki csak a nagy vakációban kerül haza falujába. Ez a babona nem mostanában keletkezett, hanem még akkor, amikor három határban is alig akadt egy gyerek, aki tanulni ment a felső iskolákra és amikor csak minden huszadik városban volt középiskola. A nép gyermeke nem járt iskolába, tudatlanul nőtt fel. Mikor tehát egy ilyen iskolát járt diák hazajött, sok bámulója akadt a falusi nép között. A vakációra hazajáró diák pedig, mivel tudta, hogy a nép babonás és ostoba, rendszerint valami csudálatosnak látszó új dolgot hozott magával, vagy egypár tréfát, amelyen a falusi nép módnélkül csodálkozott. S azokon a dolgokon, amelyek különben egészen természetesek voltak, de amelyeket a nép tanulatlansága miatt meg nem értett, mindig valami ördögiest, nem természeteset látott.

Hiszen nem is olyan régen volt, amikor a falusi nép összetörte az órát, mert azt hitte, hogy ördög van benne. Még ma is élnek olyan emberek, akik nem mernek vonatra ülni, mert azt hiszik, hogy az a ló nélkül szaladó kocsi valami boszorkányság. Alig egy-két évvel ezelőtt láttam olyan falusi asszonyt, aki elszaladt a gramofontól, mert azt gondolta, hogy szellemek vannak benne.

Könnyen megérthető tehát, hogy amikor még csak

ritka ember járhatott iskolába, mennyivel inkább csodálatosnak tartott a nép minden olyan dolgot, amit nem tudott megérteni.

A diákgyerek pedig mindig huncut volt. Megtréfálta, megijesztette a tudatlan embereket és mesélt nekik sok nem igaz históriát. Hogy ők az iskolában aranyat is tudnak csinálni, vannak olyanok, akik parazsat esznek, meg feljárnak a magas hegyeken a csillagokig és más hasonló füllentéseket. Sokan bizony mind elhitték ezeket, a diákot pedig — aki suttyomban nagyot nevetett a markába — valami csodálatosnak tartották, elnevezték garabonciásnak és feltételeztek róla minden boszorkányságot.

No hisz' abban az időben veszedelmes is volt idegen diákgyereknek járnai ott, ahol nagy szélvihar, nagy áradás, tűz vagy jégeső károkat okozott. Az ostoba nép nem egyszer ráfogta, hogy ez volt az a garabonciás diák, aki a vést okozta és vasvillával kergette ki a faluból a jámbor diákot, az asszonyok pedig, akik látták, buzgón hányták a keresztet magukra.

Ezekről a régi együgyű emberekről maradt meg a garabonciás diáknak a hire és sajnos, még ma is vannak olyan emberek, akik nemcsak emlegetik a garabonciást, hanem hiszik, hogy az veszedelmet is hozhat.

Hát a lidérc? Az ám még csak a babonás emberek ijesztgetője. Mocsaras vidék felett, ahol revesednek a korhadó nádgyökök, éjjel gyakran lehet látni bolygó lilás-kék lángot. Persze csak akkor, ha nagyon sötét van, amikor halovány fényt áraszt a korhadó, pudvás fa is, úgy, mint a mocsárban revesedő nádgyökér. Ezt nevezik a babonás emberek lidércnek. Persze csak az olyan emberek, akik nem tudják, hogy mi is az a láng, az a fény tulajdonképpen. Ez a fény mozog. Eltűnik, meg újból látható. Hol magasabban, hol alacsonyabban. Kósza lelkeknek is hívják. Ez a babonás hit is nagyon régi eredetű, még a teljesen műveletlen korból való, mikor minden furcsa jelenségben a meghaltak «lelkeit» látták az emberek.

No, most fogjunk egy új fejezetbe. Azoknak az embereknek, akik kósa lelkekben, boszorkányokban hittek és ostoba babonájukban félték mindentől, amit megérteni nem tudtak (villámlás, lidércfény stb.), mindig kellett valaki, akihez tanácsért mentek s aki ezektől a képzelt szellemektől megóvta őket.

Már az ősembernek is volt papja, aki a temetést végezte, ételt vitt a meghaltak és áldozott a meghaltak nagy szellemeinek. Ezekről azt hitte a nép, hogy beszél a «szellemekkel» és éppen ezért tőlük kérdezték meg, ha valami nagyobb dologba, például háborúba akartak fogni, hogy csinálják? csinálják-e? milyen lesz a vége? stb. Ezek voltak a jósok, jövendőmondók. Ebből az ősemberi alakból azonban még ma is van. Ahol boszorkányrontásban hisznek az emberek, ott hisznek a jósokban, kuruzslókban is, akikről azt gondolják, hogy az ő hókusz-pókuszukkal megvédelmezik házukat a rossz szellemektől, boszorkányrontásoktól, garabonciásoktól, vagy pedig, ha már a csapás megvan, ezek meg tudják a bajt szüntetni, így elhívják a kuruzslót, ha véreset ad a tehén, ha valaki megbetegszik és azt hiszik róla, hogy «megrontotta» valaki. A kuruzsló aztán ajánl valami éjfél eiőtt a temetőárokban szedett füvet, kakastaréjvért, szentgyörgynapkor kihúzott medveszört, meg mindenféle más ostobaságot, csak az a fő, hogy minél furcsább neve legyen neki.

Persze ezeket nem lehet mindig találni, amikor szükség van rá, hát a kuruzsló otthon tartja ezeket magánál, jó pénzért meg lehet nála venni.

De nemcsak gyógyítanak ezek a kuruzslók, értenek ezek még máshoz is. Ha egy szerelmes legény vagy leány megy hozzájuk megkérdezni, hogy «milyen szívvel van irányába» a Kati vagy a Pista, hát szépen kivallatgatják őket, hogy így, hogy úgy, aztán ezeknek is ajánlanak valami jó szerszámot «Vasfazékban szárított békacsontot» kell szilveszterkor utánadobni, biztosan elvesz! Az Istóknak pedig azt mondja az ő hires kuruzslója, hogy nagyszerdán denevért fogjon.

Azt ássa be egy új bögrében a földbe. Nagyszombaton feltámadási harangszókor ássa ki, törje össze a bögrét s egy cserépdarabot dobjon a Kati szoknyájára, hát az mindjárt beleszerelmeskedik. De nem is kell ezt a sok hókuszpókuszt megcsinálni, mert hát a «szent ember», ahogy az ostoba nép az ő babonás huncutját nevezi, azt mondja a jó tanács hegyibe: «De ha biztosat akarsz, Pista öcsém, van énnekem ilyen cserépdarabom, 20 krajcárért kapsz belőle.» Pedig hát abban a fazékban, amelyiknek az a darab a cserepe, bizony sohse volt denevér, de meg nem is nagyszombaton törött össze. Dehát a kuruzsló nagyon jól tudja azt, hogy aki hozzá megy tanácsért, az nagyon buta.

A vásári komédiások sokszor mutogatnak valami lehetetlenségnek látszó dolgot, mint például a tűzevés, meg óriási malomköveknek az emelgetése. Hát ez bizony mind csak huncutság, amivel kicsalják az embereknek a 20 filléreit. Ha ezekben a lehetetlennek látszó dolgokban keressük azt a módot, ahogyan lehetséges, akkor nem adunk a kókleroknak pénzt, mert rájövünk, hogy a «tűz», amit ő eszik, az nem meleg, az a malomkő pedig, amelynek a belseje üres, alig 10 kiló.

Csodálatosaknak látszanak a gondolatolvasónők a vásárokon. Néha három-négy is van egy valamirevaló vásárban. Az impresszárió kérdezet a bekötött szemű jósnőtől: «Mi ez, Juliska?» «Hány gomb van ezen a kabáton?» «Mennyi pénz van ebben az erszényben?» stb. És a Juliska csodálatosan meg tud felelni mindarra, amit kérdeznek tőle. Pedig nem lát. Hanem néni kell ám azért elhinni, hogy az a Juliska valami csodálatos leány, aki azt is látja, amit nem lát. Mert hát miben áll az ő tudománya? O meg a kérdező ember összetanulnak valami háromszáz kérdést, amire meg van mindegyikre a rendes felelet. Minden számnak megvan a maga betűje és a kérdező mindig úgy mondja a kérdést, hogy a felelet is benne van. Mondok egy példát. Például a tíz számjegynek a neve legyen $a=1, b=2, c=3, d=4, e=5, f=6$ stb.

Egy erszényben 1 korona 25 fillér van. Akkor a kérdező ilyenformán szól a Juliskához: akarom bizonyosan tudni, hogy mennyi pénz van ebben az erszényben! Az aláhúzott betűk, amelyeket hangos nyomatékkal mond a kérdező, egymás mellé rakva 125-öt adnak. Könnyű a Juliskának megmondani, hogy 1 korona 25 fillér van az erszényben. Ez a kérdezőtől kint van a bódé előtt és csak arra való, hogy az emberekkel elhitessék, hogy az a Juliska csakugyan csodálatos leány és tud jövődőt mondani. Persze ostoba ember az, aki hisz neki.

A vásári jósnőknél veszedelmesebbek a cigány-asszonyok, akik kártyavetésből és lopásból élnek. A cigány sohasem jár iskolába. Műveletlen és tudatlan. Csak egyet tud, de azt aztán tudja igazán, a hazugságot. Ostoba embereknek összehazudik mindenféle jót, rosszat és sokan vannak, akik ezért a hazugsáért pénzt is adnak és elhiszik az ostoba fecsegést.

A magyar ember babonaságában igen számottevők azok a babonák, amelyek a gazdasághoz tartoznak. Az időjárástól nagyon függ a termés eredménye s a gazdaember, aki a villámlásban az «isten nyilá»-t, a jégesőben, szárazságban, árvízben az isten büntetését látja, ebben az ostoba hitében úgyszólván minden dolgára egy-egy babonát csinált magának s annak a mindenhatóságában bízott. Azelőtt nem tanítottak az iskolában gazdálkodni, a földművesember azt a babonákkal együtt az apjától tanulta meg. Így a gazdálkodás körébe tartozó babonák annyira összefolynak az igaz, tudományos valósággal, hogy szinte alig lehet azokat egymástól elválasztani. Nézzünk csak néhány példát. Nagypéntekről azt mondja a babonás gazda, hogy azon a napon kell vetni a mákot, akkor sokat terem és ugyancsak akkor kell kitisztítani a méneket, hogy sokat hordjanak. A mákot csakugyan nedves tavaszi időben kell vetni. Ilyen időjárás körülbelül húsvét tájára esik. De a húsvét néha korábban,

néha későbbben esik. Ostoba volna az az ember, aki a késői húsvét nagypéntekét várná, amikor már jól benne vagyunk a tavaszban, de még ostobább az, aki, ha korán esik húsvét, fagyos földbe akarna, vagy éppen a hó alá mákot vetni. A méheket is tavasszal, a legelső jó időben — amikor már nem pusztulnak el a fagyos földön a kirepülő állatkák — tisztogatni kell. Aki gondos méhészt, az többször is tisztogat és olvas méhészeti lapokat, jó méhészt lesz tehát és jó lesz a termése is. Persze sok függ attól, hogy milyen az akác és hárs virágzásakor az idő, meg hogy hosszú-e az ősz. Tehát a nagypénteknek semmi köze sincs a gazdasághoz, de egyáltalában ostobaság az olyan vénasszony-babona, amely tyúkültetésre s más hasonlóra vonatkozik s azt mondja például, hogy kalapból, vagy kötényből kell rakni a tojást a tyúk alá. Egyes-nesen veszedelmesek pedig azok a babonák, amelyek a beteg állatok meggyógyítására vonatkoznak. A beteg marhához állatorvost hív a gazda, mindenek előtt pedig jó gazdasági könyvből megtanulja a háziállatok okszerű gondozását. Piszkos istállóban, rossz takarmány mellett, gondatlanul etetett és nem tisztogatott állat nem lehet egészséges és hiába kenik azt meg varjűfűgyökérrel, hiába mossák meg szilveszteri asztalhulladéklevéllel, hiába ásnak el «döglött lófejet» az istállóban, ezektől a beteg marha meg nem gyógyul. Tehát ne babonáskodjatok az állattal!

Érdekes a gazdaembernek az időjósolgatása. Persze neki fontos kérdés, hogy milyen idő lesz másnap, ha kaszálni akar, vagy hogy nem lesz-e délután vihar, mikor éppen a szedett babot az udvaron szárogatja. Igen sok esetben meg is mutatja magát az eső egy-két nappal hamarabb. Amikor például a szomszédos harangszó jól áthallatszik a másik faluba, vagy este messziről jól hangzik a pásztorkürt, akkor egy-két nap múlva eső várható. De ennek megvan a tudományos magyarázata. Ha sok vízpára van a levegőben könnyebben s messzebbre terjed a hang. Ezt mutatja a messziről elhallatszó pásztorkürt, harangszó. És ha

sok a vízpára a levegőben, csakugyan lesz eső. Ha nyári délelőtt szokatlanul fullasztó levegő van, annak is a sok vízpára az oka, hát csakugyan lesz vihar délutánra. De az olyan szokásmondások, amiknek semmi természettudományi magyarázata nincs, ostoba babonák. Ilyenek: «Ha a szamár ordít» vagy «ha asszony hajtja a lovat» — szél lesz. «Ha a kutya a hátán hempereg» — «a verebek nagyon csiripelnek» — eső lesz. «Ha a hangyák nagyon járnak, csomóba ülnek, esőt kérnek az istentől és az meg is hallgatja őket. De viszont van alapja a következőknek s igen gyakran be is válnak: Ha a holdnak udvara van, ha a köszvényes lábban erős szaggatások vannak, ha a tyúkszem nagyon, égetően fáj, esőt várhatunk. Tudniillik mindezeket a légnyomás okozza. De ezeknél is jobban megmutatja a légnyomást a légsúlymérő. A százasztendős jövendőmondó, a kalendáriumba irt időjóslás: ostobaság — és rendszerint az ellenkezője szokott bevalni, bár néha — vak tyúk is talál szemet — el is találja véletlenül.

Egészen más az újságokban irt «meteorológiai időjárás». Idővizsgáló intézet több van egy országban. Ezekben hozzáértő okos emberek figyelik a felhők és szelek járását, irányát, a levegőnyomás változását, azt egymásnak megtelefonálják, ezekből megközelítő pontossággal kiszámítják másnapra az időt.

Ki ne ismerné a «fagyos szenteket»?! Május 12., 13. és 14-ét, amikor a kezdődő kellemes tavaszi időbe hirtelen beköszönt a hideg, a fagy. Hát ezt nem ám a Pongrác, Szervác és Bonifác szentek csinálják, mint sok együgyű ember hiszi, hanem az északi Jeges-tengerben télen képződött nagy jéghegyek akkor úsznak le melegebb tengerek felé, amíg ott el nem olvadnak. Ennek a leúszásnak a tenger áramlása az oka. Amikor ezek olyan magasságban úsznak a tengeren, amilyen magasságban mi is vagyunk, úgy lehűtik a levegőt, hogy nálunk hirtelenében elfagy a tavaszi virág. Ez azután egyik esztendőben korábban,

a másokban későbben köszönt be, néha egyáltalában észre sem vehető, ami megint a szél akkori irányától, a téltől, a tenger áramlásától s más ilyen körülménytől függ. Nincs ahoz köze a szenteknek.

*

Még a pogány korból, tehát 2000 évvel ezelőttről maradt ránk a szerencsés és szerencsétlen napok emléke. Egy rossz végzetű csata emléknapja vagy valamely nagyobb szerencsétlenség (földrengés, döghalál) évfordulója olyan gyászos nap lett, amelyen (úgy gondolták) nem jó semmit elkezdni, mert az is szerencsétlenül végződik. A napok ugyan időről-időre változtak, más népeknél mások voltak a szerencsétlen napok, de a szerencsés és szerencsétlen napokban való hit mai napig is fenmaradt a babonás ember emlékezetében. Így legközönségesebben szerencsétlen napnak tartják a pénteket, amelyen «nem jó» semmit elkezdni, mert rosszul végződik. Így a fuvaros nem indul útra, a munkás nem áll munkába pénteken. Persze felvilágosodott embernek nem kell bizonyítani ennek az oktalanságát, babonás embernek pedig csak azt ajánlhatom, hogy próbálja meg valamely dolgát pénteken kezdeni, hiszen a munka sikere nem attól függ, hogy mikor, mely napon kezdik, hanem mindig attól, hogy hogyan végzik.

Szerencsétlen napnak tartják még a hónap tizenharmadik napját, a holdfogytát stb. Érdekes, hogy mindezek a napok csak a babonás embernek szerencsétlenek. Aki nem ad rá semmit, az soh'sem veszi észre, hogy hetenként szerencsétlen volna valamely munkájában, amit éppen pénteken kezd.

«Ügyes embernek minden sikerül», mondja a közmondás. Az együgyű ember pedig azt tartja magáról, hogy neki kell valami külön támogató, amely meghozza a szerencséjét. Így azt mondják, hogy szerencsét hoz a kövér disznó, a négylevelű lóhere, a talált krajcár, a kéményseprő, a cigányasszony, az

akasztott ember kötele, a szentgyörgynap előtt leszakított gyíkfark, az ürgefark, a talált patkó (különösen amelyiken hét lyuk van). Könnyű belátni ezeknek az ostobaságát s azt, hogy mindezt csak az együgyű babonás ember a maga biztatására és megnyugtató-sára találta ki. Okos, munkás, dolgát értő embernek elég szerencse a maga egészsége és tudása is.

A tanulatlan ember életében nagy szerepet játszik az álom. Mi is az álom tulajdonképpen? Az emberi agy nem pihen akkor sem teljesen, amikor alszunk. A napi élet gondjai, dolgai, a régi, megtörtént, remélt vagy elképzelt dolgokkal különféle formában rendszertelenül összekeverednek. Ezek alkotják az ember álmait. Eddig van. Az álom nem jelent semmit. Ha csak azt nem, hogy ha zavaros, nyugtalan álmunk volt, bizonyára megterhelt gyomorral feküdtünk le. Mint mondani szokták: «Bikával álmodik, ki sokat eszik lefekvés előtt.» De a tudatlan ember jelentőséget tulajdonít az álmainak. Azt mondják a babonások, hogy megálmodja az ember a rá várandó szerencsét vagy szerencsétlenséget. Ez már nagyon régi keletű babona. Józsefről olvassuk a bibliában, hogy álmokat fejtett meg. Ostobaság. Ha az ember előre megérezhetné a rá várandókat, csak inkább tehetné ezt ébren, mint álmában. Persze a tanulatlan ember erre nem gondol. Könyvet nem vett a kezébe, mióta az iskolát elhagyta, de az álmoskönyvet megveszi, ami összehazudik neki mindenféle ostobaságot: Halottal álmodni esőt jelent, vért látni, veszedelem, sárban járni nagy baj, pincébe lemenni szerencsétlenség, magasban járni szerencse stb. Alomban hinni babonás ostobaság. Jól mondja a magyar közmondás: «Bolond ember, aki az álmát elmeséli, de még bolondabb, aki meghallgatja.»

Azt a rengeteg sok babonát, amely az emberek között él, mind leírni, valóban lehetetlenség. Általánosságban vettük eddig azokat a dolgokat, amelyek körébe a legtöbb babona tartozik; lássuk most még néhány különösebbet.

Ki ne hallotta volna már azt az ostoba mondást, hogy amely ház tetejére vagy ablakára rászáll a bagoly (kuvik madár), meghal valaki. Annyira szokásos ez a babona, hogy a bagolyt halálmadárnak is nevezik. Csakhogy persze akármennyire elterjedt is a babona, az még nem azt bizonyítja, hogy annak csakugyan igaznak kell lenni.

Az csak természetes dolog és a legbabonásabb ember is elhiszi, hogy a bagoly sem okosabb állat a többinél. Hát honnan tudná ő azt kiókumlálni, hogy hol kell meghalni valakinek. Mégis előfordul, hogy a bagoly nekirepül az ablaknak. Persze. A bagoly éjjeli madár. Nappal alig lát valamit. Éjjel aztán mikor röpköd, ha valamelyik falusi szélső házban világosnak látja az ablakot, talán valami reves odúnak gondolja s be akar szállani. Nekiröpül az ablaknak, aztán csalódva tovább száll. Melyik falusi házban szokott éjjel világos lenni az ablak? Ahol súlyos beteg van, vagy ahol éppen ravatalon fekszik a halott. Innen van a babona eredete.

Hogy házra is száll ? Háztetőre ? Persze hogy oda-száll. Pihen. Kuvikol is. Hát nem kelepelhet, mert nem tud.

Hasonlít ehhez a babonához az: «Ha tutul a kutya, tűz lesz valahol.» A kutya, ha rekedt, nem tud ugatni, hanem vonítva tutul. De így tesz akkor is, ha valami szokatlant érez, ha fél. A kutyának nagyon jó szimata van. Éjjel, ha a közelben tűz van, annak a szagát megérzi és félelmében vonít. Ebből származott a babonás hiedelem. De azt gondolni, hogy a kutya jóval előre megérzi a tüzet, vagy, hogy ha a kutya tutul bizonyosan tűz lesz, ostobaság.

Szerencsés — mondják a babonások — mert

hetedik gyerek. De aki tükröt tör, arra ráfogják, hogy hét évig szerencsétlen lesz. Szerencsés, aki hajásán, de szerencsétlen, aki szerdán születik.

Kedvenc szórakozása tanulatlan népünknek a cigány kártyavetése. Ha még csak szórakozás lenne, nem volna rossz; de sokan, sőt a legtöbben, akik kártyát vettek s pénzt adnak érte, annyira hisznek a cigány jövendölésében, hogy tanácsa szerint élnek. Pedig ha gondolkoznának ezek a kártyát vettető emberek, könnyen rájönnének, hogy milyen ostobaságok azok, amiket a cigány jövendöl. Először a cigány nem jár iskolába. Tehát még olvasni sem tud. De tud valamit, aminek csakugyan hasznát is veszi. Ismeri az emberek tudatlanságát. Milyen jóízűen nevet magában a szemforgató cigányasszony, ha sikerül elhitetni az ő ostoba mondásait valakivel. Én csak azon csodálkozom, hogy nem sül ki a szeme szégyenletében annak, aki a cigány előtt áll, tartja neki a tenyerét és engedi magát becsapni azzal, aki tanulatlan, sem írni, sem olvasni nem tud, csak éppen hazudni. Hanem úgy látszik, a mi népünk között vannak még a ráncosképző cigány-anyóknál is ostobább emberek,

A jövendölgetésnek egy másik fajtája az ólomöntés. «Ki lesz a jövendőbeli?» — ez a kérdés legtöbbször ott áll minden fiatal leány, legény előtt. Ahelyett azonban, hogy nyugodtan megvárják a jövendőbeli eljövetelét, ólmot olvasztanak, amelyet hirtelen vízbe öntve lehűtenek. A vízbe öntött forró ólom persze mindenféle figurát, nyakatekert alakokat mutat, amiből aztán kitalálják, hogy milyen lesz vagy mi lesz a foglalkozása a «várva-várt»-nak. Szórakozásnak, tréfálgatásnak még csak megteszi ez a babona, de hinni benne, csakugyan nagy együgyűség volna.

Ezek után elbúcsúzhatunk a babonáktól. Búcsúzóul azt mondom még és azt nem győzöm eléggé hangsúlyozni, hogy «természetfeletti erők nincsenek!» Aki ezekben hisz, az babonás. És ha valaki nem akar ostobának látszani embertársai előtt, az hagyja a babonát.